

Czyn współukarany na przykładzie przestępstwa prania pieniędzy z art. 299 § 1 k.k.

ANNA PŁOŃSKA

Katedra Prawa o Wykroczeniach i Karnego Skarbowego
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego

Konstrukcja czynów współukaranych stanowi jedną z możliwych sytuacji, w których wielość czynów prowadzi do przyjęcia jedności przestępstwa¹. Zagadnienie czynów współukaranych uprzednich lub następczych jest o tyle trudne, iż brakuje w doktrynie jednolitego stanowiska wobec nich. Są one bowiem traktowane jako stanowiące wypadek pomijalnego zbiegu przestępstw², wypadek prawnej jedności czynu³ bądź prawnej jedności przestępstwa⁴.

Do katalogu czynów współukaranych należą czyny zarówno poprzedzające dokonanie przestępstwa, jak i następujące po nim, które pomimo wypełnienia znamion czynu zabronionego nie podlegają odrębnemu ukaraniu ze względu na „wliczenie” ich ukarania do całościowej oceny

¹ A. Marek, P. Gensikowski, *Konstrukcja czynów współukaranych i jej implikacje praktyczne*, Prok. i Pr. 2004, nr 10, s. 7.

² A. Wąsek, M. Kulik, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2012, s. 45; zob. też J. Giezek, [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, red. J. Giezek, Warszawa 2012, s. 554.

³ A. Marek, P. Gensikowski, *op. cit.*

⁴ M. Mozgawa, [w:] *Prawo karne materialne. Część ogólna*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2011, s. 357.

przestępstwa⁵. Sama zaś instytucja czynu współukaranego, z uwagi na jej pozaustawowy charakter, w celu określenia jej istoty, możliwych postaci, warunków wymaganych do jej zastosowania oraz podstawy rozstrzygnięcia sądu w wypadku przyjęcia czynu współukaranego, wymaga odwołania się do reguł, wypracowanych w tym zakresie w orzecznictwie i doktrynie⁶. Pod pojęciem czynu współukaranego uprzedniego lub następczego, zgodnie ze stanowiskiem Sądu Najwyższego, rozumie się przeważnie działanie, które poprzedza główny czyn przestępczy lub następuje po nim, które, oceniane z osobna, mogłoby stanowić odrębne przestępstwo, jednakże przy całościowej ocenie zdarzenia należy je uznać za skwitowane przez wymierzenie kary za przestępstwo główne. Współukarany czyn uprzedni ma zatem miejsce zazwyczaj w wypadku, w którym pewne przygotowawcze działanie sprawcy godzi w istocie w to samo dobro prawne, w jakie godzi czyn główny. Za czyny współukarane uważane są zarówno czyny stanowiące etap realizacji przestępstwa — takie jak na przykład podżeganie, w sytuacji gdy działanie podżegacza nie przynosi efektu i on sam decyduje się na dokonanie czynu zabronionego — jak i czynności towarzyszące przestępstwu czy wreszcie czynności immamentnie powiązane z przestępstwem⁷. W wypadku współukaranego czynu następczego chodzi natomiast o sytuację, w której sprawca czynu głównego ponownie atakuje dobro naruszone przez ów czyn w sposób wyczerpujący znamiona odrębnego przestępstwa. Charakter czynów współukaranych mają również tzw. czyny następcze, które w głównej mierze związane są z owocami przestępstwa lub zachowaniami sytuacyjnie wiążącymi się z przestępstwem. Zgodnie z tą konstrukcją przykładowo sprawca kradzieży rzeczy z art. 278 k.k., który następnie skradzioną rzecz sprzedał, nie będzie ponosił odpowiedzialności karnej z art. 278 k.k. oraz art. 291 k.k., a jedynie z art. 278 k.k.⁸ W. Wolter wyraźnie zaznaczył, iż wykorzystanie owoców przestępstwa, o ile nie stanowi ono zamachu nowego na jakieś dobro chronione, nie może stanowić nowego przestępstwa⁹. Jednocześnie SN wyraźnie obrał

⁵ A. Marek, *Prawo karne*, Warszawa 2009, s. 219.

⁶ A. Marek, P. Gensikowski, *op. cit.*

⁷ A. Marek, *op. cit.*, s. 219.

⁸ *Ibidem*.

⁹ W. Wolter, *Nauka o przestępstwie*, Warszawa 1973, s. 350.

stanowisko uznające, że konstrukcji czynów współukaranych nie należy rozszerzać na sytuacje, w których odrębne przedmiotowe działania sprawcy godzą w różne dobra prawne¹⁰.

Przy konstruowaniu czynów współukaranych forma zagrożenia czy fakt naruszenia chronionego dobra jest jednym z kilku branych pod uwagę kryteriów. Istotnego znaczenia nabierają bowiem takie elementy, jak zawartość czasowa i sytuacyjna, zróżnicowane społeczne niebezpieczeństwo czy szkodliwość społeczna poszczególnych czynów. Co więcej, fakt naruszenia określonego dobra czy forma zagrożenia stanowią jedynie wtórne kryterium względem pozostałych¹¹. Współukaranie, które pomimo wypełnienia znamion czynu zabronionego, określonego w odrębnym przepisie, skutkuje przyjęciem jedności przestępstwa, nie oznacza jednak całkowitej bezkarności za taki czyn. Pod pojęciem współukarania należy rozumieć sytuację, w której sąd, dokonując całościowej oceny zachowania sprawcy i wymierzając wobec niego karę, wymierza ją na poziomie spełniającym swoje funkcje oraz cele w zakresie prewencji ogólnej i szczególnej, analogiczne do funkcji i celów kary łącznej, wymierzonej na podstawie poszczególnych kar jednostkowych¹².

W tym miejscu pojawia się zasadnicze pytanie, czy konstrukcję czynu współukaranego można zastosować względem sprawcy przestępstwa prania pieniędzy z art. 299 § 1 k.k., który dopuścił się pierwotnego czynu zabronionego, z którym związane są korzyści, z których pochodzą będące przedmiotem czynu z art. 299 § 1 k.k. środki płatnicze, instrumenty finansowe, papiery wartościowe, wartości dewizowe, prawa majątkowe lub inne mienie ruchome lub nieruchomości. Należy zasygnalizować wątpliwości interpretacyjne związane z określeniem podmiotu przestępstwa prania pieniędzy z art. 299 § 1 k.k. Nie ulega wątpliwości, że jest to przestępstwo powszechne. Powstaje jednak pytanie, czy powinien ponosić odpowiedzialność karną za to przestępstwo sprawca przestępstwa pierwotnego, czy też może należy traktować wszelkie działania sprawcy

¹⁰ Uchwała SN Izby Karna oraz Wojskowa z dnia 26 czerwca 1964 r., VI KO 57/63, OSNKW 1964, nr 10, poz. 142.

¹¹ E. Hryniewicz, *Przestępstwa abstrakcyjnego i konkretnego zagrożenia dóbr prawnych*, Warszawa 2012, s. 203.

¹² W. Wolter, *op. cit.*, s. 345.

pierwotnego czynu, związane z zadysponowaniem korzyści związanych z popełnieniem czynu zabronionego, jako czyn współukarany.

Dyspozycja art. 299 § 1 k.k. stanowi o udaremnieniu lub znacznym utrudnieniu stwierdzenia przestępnego pochodzenia tzw. brudnych pieniędzy lub miejsca ich umieszczenia, wykrycia, zajęcia lub orzeczenia przypadku. W rozumieniu analizowanego przepisu czynem zabronionym są ujęte alternatywnie sposoby zachowania się sprawcy, a wymienione enumeratywnie wartości majątkowe winny pochodzić z korzyści związanych z popełnieniem czynu zabronionego. Katalog czynności sprawczych, ujętych w dyspozycji art. 299 § 1 k.k., wskazuje na zachowanie sprawcy, polegające na przyjmowaniu, przekazywaniu lub wywożeniu za granicę, pomaganiu do przenoszenia ich własności lub posiadania albo podejmowaniu innych czynności, które mogą udaremnąć lub znacznie utrudnić stwierdzenie ich przestępnego pochodzenia lub miejsca umieszczenia, ich wykrycie, zajęcie albo orzeczenie przypadku. Korzyściami związanymi z popełnieniem czynu zabronionego są w szczególności takie wartości majątkowe, które uzyskano w następstwie popełnienia czynu zabronionego, tj. przestępstwa, wykroczenia albo przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego¹³. Należy jednak pamiętać, że pojęcie czynu zabronionego obejmuje swym zakresem wiele czynów wypełniających znamiona określone w ustawie karnej, a niebędących przestępstwami, przestępstwami skarbowymi, wykroczeniami lub wykroczeniami skarbowymi ze względu na okoliczności wyłączające bezprawność czynu lub winę sprawcy. W tym zakresie nowelizacja art. 299 § 1 k.k., znacznie rozszerzająca źródło pochodzenia wartości majątkowych, pochodzących z korzyści związanych z „popełnieniem przestępstwa przez inne osoby w szczególności polegającego na wytwarzaniu lub obrocie środkami odurzającymi lub psychotropowymi, przemyście, fałszowaniu pieniędzy lub papierów wartościowych, rozboju albo popełnie-

¹³ R. Zawłocki, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, t. II, red. A. Wąsek, R. Zawłocki, Warszawa 2010, s. 1419; W. Wróbel, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, t. III, red. A. Zoll, Kraków 2008, s. 662; odmiennie A. Michalska-Warias, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. T. Bojarski, Warszawa 2012, s. 817. Autorka ta stoi na stanowisku, iż za czyn zabroniony, z którego pochodzą wartości majątkowe będące przedmiotem przestępstwa z art. 299 § 1 k.k., należy uznać wyłącznie czyn wypełniający znamiona przestępstwa, wykluczając tym samym wykroczenia, przestępstwa skarbowe oraz wykroczenia skarbowe.

niu innego przestępstwa przeciwko mieniu wielkiej wartości, wymuszaniu okupu albo handlu bronią, amunicją lub materiałami wybuchowymi albo rozszczepialnymi” na „popelnieniem czynu zabronionego”, została wprowadzona przez art. 43 pkt 1 ustawy z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł¹⁴. Przy konstruowaniu odpowiedzialności karnej z art. 299 § 1 k.k. nie jest wymagane, aby czyn ten był osądzony wyrokiem, ani też aby jego sprawca lub sprawcy zostali wykryci, co zdecydowanie ułatwia ściganie i zwalczanie legalizacji korzyści pochodzących z czynu zabronionego. Istotną kwestię w tym zakresie stanowi określenie prawdopodobieństwa popełnienia czynu pierwotnego. Skoro bowiem brak wyroku skazującego nie stanowi przeszkody na drodze do przypisania odpowiedzialności z art. 299 § 1 k.k., należy uznać, że prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego, z którego określone korzyści pochodzą, powinno być znacznie większe niż związane z uzasadnionym podejrzeniem popełnienia przestępstwa, o jakim mowa w art. 303 k.p.k., lub nawet takie, o jakim mowa w art. 249 § 1 k.p.k.¹⁵

Wymienione w dyspozycji art. 299 § 1 k.k. przedmioty czynności sprawczych, takie jak: środki płatnicze, instrumenty finansowe, papiery wartościowe, wartości dewizowe, prawa majątkowe lub inne mienie ruchome lub nieruchomości, powinny pochodzić z korzyści związanych z popełnieniem czynu zabronionego. Powyższe ujęcie wyraża jednocześnie wypełnienie najwyższych standardów międzynarodowych w tym zakresie oraz realizację postulatów doktryny, podnoszących potrzebę odejścia od zamkniętego lub otwartego katalogu tzw. przestępstw pierwotnych¹⁶. Korzyścią w rozumieniu art. 299 § 1 k.k. jest zarówno zwiększenie aktywów, jak i zmniejszenie aktywów¹⁷. Jednakże zarów-

¹⁴ Dz.U. z 2000 r., Nr 116, poz. 1216.

¹⁵ J. Giezek, „*Brudne pieniądze*” jako korzyść związana z popełnieniem czynu zabronionego, [w:] *Rzetelny proces karny. Księga Jubileuszowa Prof. Z. Świdry*, red. J. Skorupka, Warszawa 2009, s. 766.

¹⁶ W. Filipkowski, E. Pływaczewski, [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2012, s. 1303.

¹⁷ M. Bojarski, [w:] *Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna*, red. M. Bojarski, Warszawa 2012, s. 641.

no w doktrynie, jak i w orzecznictwie istnieje spór dotyczący zakresu pojęcia korzyści pochodzącej z pierwotnego czynu zabronionego, stanowiącej znamię przestępstwa z art. 299 § 1 k.k. w kontekście ich pośredniego czy też bezpośredniego pochodzenia z owego czynu. Pozostawiając na marginesie dogłębną analizę stanowisk opowiadających się za odmienną interpretacją znamienia korzyści pochodzących z czynu zabronionego, za zasadną należy uznać tezę J. Skorupki, według której korzyść nie musi bezpośrednio wynikać z popełnionego czynu zabronionego¹⁸. Oznacza to zatem, że owa korzyść może pochodzić pośrednio, jak i bezpośrednio z czynu zabronionego — przy czym korzyść pośrednio pochodzącą z czynu zabronionego należy utożsamiać z „wartością majątkową uzyskaną bezpośrednio z popełnienia takiego czynu, która w drodze czynności faktycznych lub prawnych została przetworzona na jakiś inny składnik majątku lub stanowi jego część”¹⁹. Trzeba także zaznaczyć, że wymóg ustawodawcy, aby przedmiot czynności sprawczej pochodził z korzyści związanych z popełnieniem czynu zabronionego, odnosi się do zbadania, czy sprawca pierwotnego czynu zabronionego posiadałby określone wartości majątkowe, gdyby nie popełnił tego czynu²⁰. Należące do znamion strony przedmiotowej przestępstwa z art. 299 § 1 k.k. pochodzenie określonych wartości majątkowych z czynu zabronionego stanowi bez wątpienia jego istotę²¹. Przedmioty czynności karnych z art. 299 § 1 k.k. mają więc wtórny charakter względem korzyści, które zostały uzyskane w sposób pośredni lub bezpośredni w wyniku popełnienia czynu zabronionego²². Zgodzić się trzeba z tezą J. Dużego, zgodnie z którą przestępstwo z art. 299 § 1 k.k. „nie do końca spełnia postulat ostrej typizacji, co może powodować ryzyko arbitralnych ocen prawnych. Próba jednak oparcia jego wykładni na wskazaniu, rzekomo koniecznego dla wyczerpania jego znamion, wyłącznie pośredniego związku korzyści z zabronionym czynem pierwotnym, [...] jest próbą nieudaną, bo sprzeczną

¹⁸ J. Skorupka, *Prawo karne gospodarcze. Zarys wykładu*, Warszawa 2007, s. 131.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ M. Bojarski, [w:] *Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna*, red. M. Bojarski, s. 641.

²¹ J. Giezek, „*Brudne pieniądze*”..., s. 760.

²² W. Filipkowski, E. Pływaczewski, *op. cit.*, s. 1303.

z wymogami wykładni językowej i systemowej oraz z *ratio legis* przepisu art. 299 § 1 k.k.²³ Związek ten wymaga wykazania powiązania przyczynowo-skutkowego między korzyścią uzyskaną przez sprawcę a pierwotnym czynem zabronionym — tj. do obiektywnego przypisania sprawcy przestępstwa z art. 299 § 1 k.k. konieczne jest ustalenie, że popełnienie owego czynu pierwotnego stanowi warunek *sine qua non* osiągnięcia przez sprawcę korzyści, z których pochodziły określone wartości majątkowe²⁴. Przyjęcie tezy o jedynie pośrednim związku korzyści z pierwotnym czynem zabronionym zdecydowanie nie zasługuje na aprobatę. Takie stanowisko skutkowałoby bowiem faktyczną depenalizacją zdecydowanej większości zachowań traktowanych jako pranie pieniędzy, co w konsekwencji w praktyce uczyniłoby art. 299 § 1 k.k. przepisem martwym²⁵.

Należy mieć na względzie to, że konstrukcja czynu współukaranego następczego ma zastosowanie przede wszystkim w wypadku wykorzystania owoców popełnionego przez sprawcę przestępstwa²⁶. Z wykorzystaniem owoców przestępstwa mamy ewidentnie do czynienia w wypadku czynności sprawczych określonych w art. 299 § 1 k.k., związanych z enumeratywnie wskazanymi wartościami majątkowymi, bezpośrednio lub pośrednio pochodzącymi z korzyści związanych z popełnieniem czynu zabronionego.

Korzyści, będące przedmiotem przestępstwa z art. 299 § 1 k.k., nie muszą zatem, ale mogą być przedmiotem czynu zabronionego pierwotnego. Zasadnicze znaczenie ma tutaj wykazanie związku tych korzyści z czynem zabronionym pierwotnym, wskazującym na nieprzerwany łańcuch czynności, w ramach których były one przekształcane. Obecne możliwości systemu finansowego zapewniają wielokrotną zmianę rodzaju wartości majątkowych. Początkowo mogą na przykład występować w postaci środków płatniczych, później mogą być zamienione na nie-

²³ J. Duży, *Glosa do postanowienia SN z dnia 1 września 2010 r., V KK 43/10*, PiP 2012, nr 5, s. 132.

²⁴ A. Golonka, *Glosa do postanowienia SN z 1 września 2010 r., V KK 43/10*, CzPKiNP 2012, nr 1, s. 156.

²⁵ J. Duży, *op. cit.*, s. 132.

²⁶ Postanowienia SN z 1 września 2010 r., V KK 53/10, Lex 736526.

ruchomości, a po pewnym czasie, w wyniku sprzedaży nieruchomości, ponownie zamienione na środki płatnicze²⁷.

Konstrukcja przepisu art. 299 § 1 k.k. nie wyklucza przypisania odpowiedzialności karnej za przestępstwo prania pieniędzy osobie, która jest jednocześnie sprawcą czynu pierwotnego. Wynika to z nowelizacji art. 299 § 1 k.k. z 2001 r.²⁸, w wyniku której usunięto z dyspozycji powyższego przepisu znamię odnoszące się do popełnienia przestępstwa pierwotnego przez inne osoby, rozszerzając tym samym katalog podmiotów przestępstwa prania pieniędzy. Jak podkreśla J. Długosz, zasadne jest również przyjęcie, że odpowiedzialności z art. 299 § 1 k.k. podlega nie tylko sprawca bazowego przestępstwa, ale również każdy inny współdziałający w jego popełnieniu, o ile możliwie jest przypisanie mu realizacji znamion przestępstwa prania pieniędzy²⁹.

Podjęta w niniejszym artykule analiza ma na celu wskazanie, czy w wypadku przestępstwa z art. 299 § 1 k.k. oraz pierwotnego czynu zabronionego, z którym związane są korzyści, z których pochodzą określone wartości majątkowe będące przedmiotem prania pieniędzy, dopuszczalne bądź też wskazane jest przyjęcie konstrukcji czynów współukaranych. Na tak postawione pytanie nie sposób jednak udzielić jednoznacznej odpowiedzi. Przyjęcie konstrukcji czynów współukaranych jest wszak możliwe przy spełnieniu określonych przesłanek, należy je jednak rozpatrywać jedynie na podstawie całościowej oceny okoliczności popełnienia owych czynów.

Przy przyjęciu konstrukcji czynu współukaranego uwzględnienia wymaga wiele niezbędnych przesłanek, związanych ze stopniem społecznej szkodliwości poszczególnych czynów oraz integralnego związku między nimi, wyrażającego się w czasowej i miejscowej więzi, a także — według stanowiska SN oraz części doktryny — stwierdzenie rodzaju-

²⁷ K. Buk, „*Pranie brudnych pieniędzy*” pochodzących z korzyści związanych z popełnieniem czynów zabronionych skierowanych przeciwko obowiązkowi podatkowemu, Dor. Podatk. 2006, nr 5, s. 54.

²⁸ Artykuł 299 § 1 k.k. z dniem 23 czerwca 2001 r. został zmieniony przez art. 43 ust 1 ustawy z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł (Dz.U. z 2001 r., Nr 6, poz. 23).

²⁹ J. Długosz, [w:] *System Prawa Karnego*, t. 9. *Przestępstwa przeciwko mieniu i gospodarce*, red. R. Zawłocki, Warszawa 2011, s. 603.

wej tożsamości dóbr prawnych zaatakowanych poszczególnymi czynami³⁰. Z tym ostatnim założeniem nie można się jednak zgodzić.

Warunkiem uznania czynu zabronionego za współukarany jest więc sytuacyjna oraz bliskość czasowa z przestępstwem głównym. Jak zaznacza A. Marek, przerwanie powyższej więzi wyklucza kwalifikację czynu jako współukaranego, co w konsekwencji prowadzi do odrębnego traktowania takich czynów zabronionych³¹. D. Jagiełło większe znaczenie niżli tożsamości czasowej przypisuje z kolei merytorycznemu związkowi pomiędzy przestępstwem głównym a czynem współukaranym, pozwalającemu na przyjęcie, że kara wymierzona za jedno z nich spełni funkcje, które miałyby spełniać kara wymierzona za drugie. Związek, o którym mowa, powinien niezaprzeczalnie wskazywać, że czyn współukarany jest powiązany z przestępstwem głównym. Inaczej mówiąc: jeden z czynów zabronionych powinien być wyraźną kontynuacją drugiego³². Zastosowanie konstrukcji czynów współukaranych jest zatem możliwe w wypadku zaistnienia szczególnego związku między poszczególnymi czynami³³. Związek ten musi jednakże umożliwiać zidentyfikowanie czynu o abstrakcyjnie wyższym ładunku społecznego niebezpieczeństwa stanowiącego czyn główny oraz czynu ubocznego, mającego charakter współukarany³⁴. Przy uwzględnieniu przesłanki społecznej szkodliwości przyjęcie konstrukcji czynu współukaranego wymaga stwierdzenia różnicy w stopniu społecznej szkodliwości obu czynów. Za czyn współukarany nie może bowiem zostać uznany czyn o wyższej lub podobnej społecznej szkodliwości co czyn zabroniony, będący podstawą skazania i wymierzenia kary³⁵. W doktrynie w kwestii dysproporcji między stopniem społecznej szkodliwości czynu głównego a czynu współukaranego zdania są podzielone. Nie ulega wątpliwości, że różnica w stopniu społecznej szkodliwości między takimi czynami jest jednym z koniecznych warunków przyjęcia konstrukcji czynu współukaranego. Zgodzić się jednak należy, iż przyjęcie wymogu rażącej dysproporcji w stopniu

³⁰ Zob. szerzej A. Marek, P. Gensikowski, *op. cit.*, s. 9.

³¹ A. Marek, *op. cit.*, s. 219.

³² D. Jagiełło, *Czyny następce współukarane*, „Jurysta” 2012, nr 5, s. 24.

³³ E. Hryniewicz, *op. cit.*, s. 201.

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ A. Marek, P. Gensikowski, *op. cit.*, s. 8.

społecznej szkodliwości zbyt zawęziłoby zakres powyższej konstrukcji prawnej³⁶. W wypadku zatem przypisania konstrukcji czynu współukaranego wobec sprawcy przestępstwa prania pieniędzy, który jednocześnie dopuścił się przestępstwa bazowego, nastąpi jedynie ukaranie za przestępstwo o przeważającym ciężarze bezprawia. Decydującym czynnikiem przy konstruowaniu odpowiedzialności karnej będzie stopień społecznej szkodliwości popełnionych przez sprawcę czynów. W związku z powyższym sprawca zostanie ukarany wyłącznie za przestępstwo prania pieniędzy, jedynie w sytuacji, gdy jego ciężar bezprawia będzie przewyższał ciężar bezprawia przestępstwa pierwotnego³⁷.

Ostatnią z przesłanek przyjęcia konstrukcji czynu współukaranego wskazywanych niekiedy w doktrynie, która wszak nie powinna być traktowana jako obligatoryjna, jest rodzajowa tożsamość dóbr prawnych, zaatakowanych poszczególnymi czynami. W kontekście rozważanych czynów współukaranych istotnego znaczenia nabiera kwestia jednego ze znamion czynu zabronionego, jakim jest przedmiot ochrony. W doktrynie pojawiają się bowiem tezy wskazujące, iż współukarany czyn nie może być skierowany przeciwko innemu przedmiotowi ochrony³⁸. Analiza omawianego art. 299 § 1 k.k. pozwala jednak wskazać na dwa przedmioty ochrony. W wypadku prania pieniędzy podstawowym przedmiotem ochrony z art. 299 § 1 k.k. jest prawidłowe funkcjonowanie obrotu gospodarczego³⁹. Naruszenie prawidłowego funkcjonowania obrotu gospodarczego następuje poprzez wprowadzenie do tego obrotu wartości majątkowych, pochodzących z korzyści związanych z popełnieniem czynu zabronionego, a tym samym zachwianie zasad swobodnej konkurencji podmiotów uczestniczących w tym obrocie⁴⁰. Obrót gospodarczy jest niewątpliwie pierwszoplanowym przedmiotem ochrony, określonym

³⁶ *Ibidem*, s. 9. Odmiennie A. Spotowski, *Pomijalny (pozorny) zbieg przepisów ustawy i przestępstw*, Warszawa 1976, s. 164; M. Kulik, *Glosa do postanowienia SN z 25.2.2002 r.*, „Palestra” 2003, nr 1–2, s. 218.

³⁷ J. Długosz, [w:] *Przestępstwa przeciwko mieniu i gospodarcze...*, s. 604.

³⁸ W. Wolter, *Reguły wyłączenia wielości ocen w prawie karnym*, Warszawa 1961, s. 98.

³⁹ M. Bojarski, [w:] *Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna*, red. M. Bojarski, s. 639.

⁴⁰ W. Filipkowski, *Zwalczanie przestępczości zorganizowanej w aspekcie finansowym*, Kraków 2004, s. 103.

w art. 299 § 1 k.k. Niemniej jednak należy mieć na uwadze, iż przestępstwo to godzi także w dobro, jakim jest wymiar sprawiedliwości. Jest ono szczególnie widoczne w wypadku udaremniania lub znacznego utrudniania stwierdzenia przestępczego pochodzenia mienia, jego zajęcia i w konsekwencji orzeczenia przepadku⁴¹. Przedmiotem ochrony jest także mienie w wypadkach, gdy przedmiotem czynności wykonawczej z art. 299 § 1 k.k. są przedmioty bezpośrednio pochodzące z jakiegoś przestępstwa przeciwko mieniu oraz w pewnym sensie te wszystkie dobra prawne, które podlegają naruszeniu przez przestępstwa pierwotne w stosunku do przestępstwa prania pieniędzy⁴². Jednakże kateryczne przestrzeganie wymogu tożsamości rodzajowej atakowanych dóbr prowadziłyby do odmiennej oceny prawnej dwóch zbliżonych stanów faktycznych, co również zasługuje na dezaprobatę⁴³. A. Spotowski wyraźnie wskazał, że współukaranie może zostać przyjęte mimo braku tożsamości atakowanego dobra prawnego i przedmiotu zamachu. Autor ten uznał, iż ścisła więź między czynem głównym a współukaranym wyraża się już bowiem we wzajemnym stosunku środka do celu⁴⁴.

Czyn współukarany uprzedni może przybierać różne postacie. W odniesieniu do przestępstwa prania pieniędzy można mówić o czynnie współukaranym uprzednim w wypadku, gdy jeden z czynów sprawy stanowi środek prowadzący do dalszego celu, którym także jest przestępstwo. Z kolei konstrukcja czynu współukaranego następczego ma zastosowanie głównie przy wykorzystaniu owoców przestępstwa przez sprawcę bądź działaniu mającym na celu zabezpieczenie sprawcy przed odpowiedzialnością karną za czyn główny⁴⁵. Nie ulega zatem wątpliwości, że sprawca przestępstwa z art. 299 § 1 k.k., przyjmując, przekazując, wywożąc za granicę, pomagając do przenoszenia własności lub posiadania, albo podejmując inne czynności, które mogą udaremnić lub znacznie utrudnić stwierdzenie przestępczego pochodzenia lub miejsca umieszczenia, wykrycie, zajęcie albo orzeczenie przepadku wartości majątkowych pochodzących z korzyści związanych z popeł-

⁴¹ W. Filipkowski, E. Pływaczewski, *op. cit.*, s. 1302.

⁴² A. Michalska-Warias, *op. cit.*, Warszawa 2012, s. 813.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ A. Spotowski, *op. cit.*, s. 192.

⁴⁵ A. Marek, P. Gensikowski, *op. cit.*, s. 13 nn.

nieniem czynu zabronionego, daje się zakwalifikować jako wykorzystujący owoce przestępstwa. Jednocześnie można też przyjąć, iż podejmowane przez sprawcę działanie ma na celu jego zabezpieczenie przed odpowiedzialnością karną za czyn główny. Wydaje się, iż oba powyższe wypadki umożliwiają przyjęcie konstrukcji czynu współukaranego następczego. Popęlnienie przez sprawcę czynu pierwotnego, z którego pochodzą określone korzyści, może zarazem stanowić środek prowadzący do dalszego celu, jakim będzie bezprawne wprowadzenie enumeratywnie wskazanych w art. 299 § 1 k.k. wartości majątkowych do obrotu gospodarczego, co z kolei mogłoby wpływać na zastosowanie konstrukcji czynu współukaranego uprzedniego. Nie ma zatem przeszkód do uznania za czyn współukarany uprzedni pierwszego przestępstwa, które zostało popełnione wyłącznie w celu stworzenia możliwości popełnienia kolejnego przestępstwa, a stopień społecznej szkodliwości pierwszego z czynów jest znacznie niższy od drugiego⁴⁶. Do przyjęcia konstrukcji czynu współukaranego jest bowiem ważne spełnienie wskazanych w niniejszym opracowaniu przesłanek, odnoszących się do stopnia społecznej szkodliwości oraz określonego związku pomiędzy czynem głównym a czynem współukaranym. Zasadnicze znaczenie ma tutaj decyzja, czy współukarany czyn następczy można zakwalifikować jako stanowiący jedynie utrwalenie stanu wywołanego uprzednią akcją przestępną, skonsumowaniem owoców przestępstwa bądź zabezpieczeniem się przed konsekwencją popełnienia przestępstwa⁴⁷. Należy jednakże wskazać, że działanie ukierunkowane na uniknięcie odpowiedzialności karnej, które narusza inne dobro prawne, jest zawsze traktowane jako odrębne przestępstwo⁴⁸. W sytuacji jednak przekroczenia okresu niezbędnego do realizacji jednego czynu mamy do czynienia z rzeczywistym zbiegiem przepisów⁴⁹.

⁴⁶ D. Jagiełło, *Implikacje praktyczne przyjęcia konstrukcji czynu współukaranego uprzedniego*, „Jurysta” 2012, nr 2, s. 11.

⁴⁷ Zob. Postanowienie SN z 25 lutego 2002 r. (I KZP 1/02, OSNKW 2002, z. 5–6, poz. 35); M. Kozaczek, *Wyludzenie kredytu a sprzeniewierzenie przedmiotu przewłaszczenia na zabezpieczenie. Glosa do postanowienia SN z 25 lutego 2002 r.* (I KZP 1/02, OSNKW 2002, z. 5–6, poz. 35, „Prawo Bankowe” 2005, nr 6–7, s. 47).

⁴⁸ A. Marek, *op. cit.*, s. 220.

⁴⁹ *Ibidem*, s. 219.

Należy również wskazać na podobieństwo redukcji ocen przy czynach współukaranych do swego rodzaju umorzenia absorpcyjnego z art. 11 § 1 k.p.k. Ta instytucja jest jednakowoż stosowana w sytuacji znacznej dysproporcji między rodzajem i wysokością kary orzeczonej prawomocnym wyrokiem za inne przestępstwo a karą, która miałaby zostać wymierzona w postępowaniu podlegającym umorzeniu⁵⁰.

Podsumowując, należy stwierdzić, iż w kontekście przestępstwa prania pieniędzy nie jest możliwe przyjęcie *ad hoc* konstrukcji współukaranego czynu następczego czy też redukcja ocen z punktu widzenia ewentualnego współukaranego czynu uprzedniego. Konstruowanie odpowiedzialności karnej w kontekście redukcji ocen prawokarnych w wypadku zbiegu przestępstw, przyjmującego formę czynów współukaranych, stanowi bowiem problem teleologiczny⁵¹. Oznacza to zatem, że redukcja ocen prawokarnych, mająca na celu stwierdzenie, czy dany czyn jest czy też nie jest czynem współukaranym następczym, nie może być dokonana w formie abstrakcyjnej, a jedynie przy uwzględnieniu okoliczności konkretnej sprawy⁵². Należy także pamiętać, iż w wypadku przyjęcia konstrukcji czynu współukaranego sąd nie skazuje sprawcy za ten czyn, lecz opis czynu głównego, stanowiącego podstawę skazania oraz wymiaru kary, uzupełnia o znamiona czynu współukaranego⁵³.

Co-sanctioned acts in case of money laundering under Article 299 § 1 of the Criminal Code

Summary

The author in this paper points out a very important issue of co-sanctioned acts in the context of one of the most serious white collar crimes, which is money laundering

⁵⁰ E. Hryniewicz, *op. cit.*, s. 201; cyt. za: J. Grajewski, [w:] *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, t. I, red. J. Grajewski, Kraków 2006, s. 69.

⁵¹ E. Hryniewicz, *op. cit.*, s. 200.

⁵² Postanowienie SN z 25 lutego 2002 r., I KZP 1/2002.

⁵³ D. Jagiełło, *Procesowe skutki przyjęcia konstrukcji czynu współukaranego*, „Ius Novum” 2011, nr 3, s. 29.

under Article 299 § 1 of the Criminal Code. The author indicates interpretational difficulties related to the concepts of prior co-sanctioned acts and consequent co-sanctioned acts. She also points out the prerequisites of the adoption of co-sanctioned act structure. After an analysis of money laundering crime under Article 299 § 1 of the Criminal Code, the author states that due to the teleological problem, it is not possible to adopt the co-sanctioned acts structure to all money laundering crimes within an abstract level. The design of a co-sanctioned act might be accepted for money laundering offence, but only after taking into account all the circumstances of the particular case.

Keywords: money laundering, acts of cooperation shown consequent, an act of cooperation shown prior, the benefit derived from the offence, an offence under Article 299 § 1 of the Criminal Code.